

ЗДОБУТКИ І ПРОРАХУНКИ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ ПОЛІТИКИ АДМІНІСТРАЦІЇ Д. ТРАМПА

ACHIEVEMENTS AND FAILURES OF THE TRUMP ADMINISTRATION'S MIDDLE EAST POLICY

Пархомчук А.Д.,

*аспірантка кафедри міжнародної інформації
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

На основі визначення основних напрямів, особливостей та пріоритетів близькосхідної політики адміністрації Дональда Трампа надано оцінку її наслідків для регіону і для світу в цілому. Визначено та проаналізовано, як ці проблеми трактуються в експертно-академічному співтоваристві. Здійснено порівняльний аналіз політики демократичних та республіканських адміністрацій США на Близькому Сході в XXI столітті.

Доведено, що політика Д. Трампа в Близькосхідному регіоні характеризувалась зменшенням активності і залучення США до справ регіону з одночасним збереженням співпраці з традиційними союзниками (Ізраїлем), зміцнення відносин з авторитарними режимами (Саудівська Аравія), збільшення уваги до арабо-ізраїльського конфлікту («Угода століття», Авраамська угода), посиленням напруги з Іраном і продовженням боротьби з тероризмом.

Основні негативні аспекти цієї політики для регіону і світу в цілому зводяться до наступного: непередбачуваність та несистемність політики Трампа на Близькому Сході призводила до дестабілізації регіональної міжнародно-політичної ситуації; зниження підтримки демократії та прав людини в регіоні, підтримка авторитарних режимів, зокрема Саудівської Аравії, та авторитарних лідерів, які були пов'язані з порушеннями прав людини; нехтування міжнародними угодами і домовленостями, які вважалися ключовими для стабільності і безпеки на Близькому Сході; вихід США з ядерної угоди призвів до погіршення відносин з Іраном та заострення ситуації на Близькому Сході; віддалення перспективи досягнення миру між палестинцями та Ізраїлем, зокрема через перенесення посольства США в Єрусалим; «Угода століття» не вирішувала корінних проблем конфлікту, таких як проблема біженців, статус Єрусалиму і сектору Газа, та відкривала шлях до нових конфліктів; у своїй політиці в Сирії Трамп зосередився на боротьбі з ІДІЛ, залишаючи осторонь інші проблеми, такі як гуманітарна криза та військові дії турецької армії проти курдських сил.

До позитивних аспектів політики Трампа на Близькому Сході слід віднести: укладення Авраамської мирної угоди між Ізраїлем та арабськими країнами, що позитивно вплинуло на стабільність регіону; збільшення тиску на Іран, зокрема шляхом виведення США з ядерної угоди з Іраном. Д. Трамп продовжив процес виведення американських військ із зон давніх конфліктів на Близькому Сході, знизив кількість американського контингенту, вважаючи, що Америка не повинна витрачати ресурси на роль «глобального поліцейського», а Близький Схід перестає бути критично важливим для США.

Ключові слова: США, Близький Схід, Д. Трамп, Ізраїль, Саудівська Аравія, Іран, арабо-ізраїльський конфлікт, сирійська криза.

Based on the definition of the main directions, features, and priorities of Donald Trump's Middle East policy, an assessment of its consequences for the region and the world as a whole is provided. The way these issues are interpreted in the expert-academic community is determined and analyzed. A comparative analysis of the policies of Democratic and Republican administrations in the United States in the Middle East in the 21st century is conducted.

It is demonstrated that Donald Trump's policy in the Middle East was characterized by a reduction in the US's activity and involvement in the region's affairs while maintaining cooperation with traditional allies (Israel), strengthening relations with authoritarian regimes (Saudi Arabia), increasing attention to the Arab-Israeli conflict ("Deal of the Century," Abraham Accord), intensifying tensions with Iran, and continuing the fight against terrorism.

The main negative aspects of this policy for the region and the world as a whole can be summarized as follows: unpredictability and inconsistency in Trump's Middle East policy led to the destabilization of the regional international political situation; a decline in support for democracy and human rights in the region, support for autocratic regimes, including Saudi Arabia, and leaders associated with human rights violations; disregard for international agreements and arrangements that were considered crucial for stability and security in the Middle East; the US's withdrawal from the nuclear deal led to worsening relations with Iran and exacerbated the situation in the Middle East; the diminishing prospects for achieving peace between Palestinians and Israel, particularly due to the relocation of the US embassy to Jerusalem; the "Deal of the Century" did not address fundamental issues of the conflict, such as the refugee problem, the status of Jerusalem, and the Gaza Strip, and opened the way to new conflicts; in its Syria policy, Trump focused on fighting ISIS, leaving aside other issues such as the humanitarian crisis and Turkish military actions against Kurdish forces.

Among the positive aspects of Trump's policy in the Middle East are the Abraham Accord, which facilitated peace agreements between Israel and Arab countries, positively impacting regional stability; and increasing pressure on Iran, particularly through the US's withdrawal from the Iran nuclear deal. Trump continued the process of withdrawing American troops from long-standing conflict zones in the Middle East, reducing the US military presence, believing that America should not spend resources on the role of a "global policeman," and that the Middle East ceases to be critically important to the US.

Key words: USA, Middle East, Donald Trump, Israel, Saudi Arabia, Iran, Arab-Israeli conflict, Syrian crisis.

Постановка проблеми. Дональд Трамп пішов з посади президента 20 січня 2021 року, маючи таку ж непослідовну спадщину на Близькому Сході, як і в багатьох інших сферах його президентства, але не полишає надії повернутись до Білого Дому. Це актуалізує дослідження зовнішньої політики його адміністрації, зокрема на Близькому Сході. Особливе місце цього регіону в міжнародних відносинах і в політиці Сполучених Штатів визначається факторами геополітичного, гео економічного та геокультурного характеру, перш за все енергетичною, стратегічною, безпековою та культурно-релігійною цінністю. Близький Схід довгий час був критично важливим для США, але наразі це починає змінюватись. Еволюція політики США в близькосхідній регіональній системі впливала на зміни її структурних параметрів, трансформуваючи як відносини між самими елементами системи, так і відносини США з основними елементами регіональної системи, зовнірешіональними акторами, оскільки цей регіон являє собою один з центрів міжнародних політичних та економічних відносин.

Актуальність теми дослідження зумовлена як роллю США в сучасній міжнародній системі, так і особливим місцем Близькосхідного регіону в міжнародних відносинах, в зовнішній політиці США.

Мета роботи полягає у визначенні прорахунків та здобутків близькосхідної політики адміністрації Дональда Трампа на основі узагальнення її особливостей, основних напрямів та пріоритетів шляхом здійснення порівняльного аналізу політики демократичних та республіканських адміністрацій США на Близькому Сході в XXI столітті. Визначено та проаналізовано, як ці проблеми трактуються в експертно-академічному співтоваристві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо об'єкту нашого дослідження – зовнішньої політики США за адміністрації Д. Трампа, зазначимо роботи М. Вольфа «Вогонь та ярість» [1], Б. Вудворда «Страх» [2] та «Ярість» [3] та ін.

Результати політики Трампа на Близькому Сході аналізуються такими дослідниками, як А. Ядлін, колишній начальник розвідки Ізраїлю та директор Інституту національної безпеки в Тель-Авіві [4], С. Уолт, професор міжнародних відносин в Гарвардському університеті [5], С. Толстовим [6] та ін. На особливу увагу заслуговують роботи Е. Подех «Близькосхідна політика Трампа: добра, погана та жахлива» [7], Д. Томпсон «Близькосхідна політика Трампа» [8], Г. Афтанділян «Змішані повідомлення Трампа до Близького Сходу» [9], Р. Соліч «Ризикова війна в Близькому Сході» [10]. Ці вчені, експерти та журналісти аналізують різні аспекти політики Трампа на Близькому Сході, такі, як його відносини з Іраном, підхід до розв'язання конфлікту між Ізраїлем та палестинцями, війну в Сирії та інші питання та надають свої оцінки та рекомендації для майбутньої політики США в регіоні.

Міжнародні відносини в Близькосхідному регіоні розглядаються в роботах М. Лінча «Нові арабські війни. Повстання та анархія на Близькому Сході» [11], Г. Кіссінджера «Новий світовий порядок» [12], Ф. Холлідея «Близький Схід в міжнародних відносинах. Влада, політика та ідеологія» [13] та П. Кокберна «Час джихаду. Ісламська держава і Велика Війна за Близький Схід» [14] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак загалом констатуємо брак публікацій, які б були повністю присвячені вивченню предмету нашого дослідження. Більшість досліджень близькосхідної політики адміністрації Д. Трампа наразі націлені на вивчення її наслідків як для Сполучених Штатів, так і для розвитку регіону. Натомість малодослідженим питанням залишався порівняльний аналіз політики американських адміністрацій на Близькому Сході в XXI столітті.

Методи дослідження. Зовнішня політика США в Близькосхідному регіоні розглядалася нами через призму системного підходу та розробленого на його основі методу рівнів аналізу. Одним з ключових концептуально-теоретичних підходів до дослідження політики адміністрації Д. Трампа на Близькому Сході виступає геополітичний підхід, який постулює, що США діють на Близькому Сході з метою збереження свого геополітичного впливу та контролю над стратегічно важливими територіями.

Виклад основного матеріалу. Заяви та дії Трампа щодо Близького Сходу відображали сильне бажання змінити політику його попередників. За президентів Джорджа Буша та Барака Обами Близький Схід ставив перед США значно більше проблем, ніж надавав можливостей для їх вирішення в інтересах США. Після 11 вересня участь США в регіоні стала сильно милітаризованою завдяки тривалим війнам і розширеному розгортанню військ в Афганістані та Іраку. Ізраїльсько-палестинський мирний процес так і не відновився після другої інтифади, незважаючи на серйозні переговорні зусилля ізраїльтян і палестинців у 2008 році та держсекретаря Джона Керрі в 2013–2014 роках. Арабські повстання в 2011 році («Арабська весна») не виправдали надії на демократію, а навпаки викликали безліч криз і війн у Сирії, Іраку, Лівії та Ємені. У геополітичному вакуумі, створеному цими кризами, процвітали транснаціональні терористичні групи, особливо Аль-Каїда та Ісламська держава (ІДІЛ). Ядерна програма Ірану була обмежена у 2015 році ядерною угодою, яка різко критикувалася республіканцями та багатьма демократами як недостатня як за змістом, так і за обсягом.

Протягом кількох десятиліть Близький Схід також ставав все більш дисфункціональним у внутрішньому плані. Слабкі чи неспроможні держави,

корупція та клановий капіталізм, збільшення розриву між багатими та бідними, неконтрольоване зростання населення, відсутність продовольчої безпеки, відсутність можливостей працевлаштування, затяжні конфлікти, посилення авторитаризму та порушення прав людини – усі ці фактори ускладнювали формування та реалізацію близькосхідної політики США.

Трамп успадкував безлад. За винятком Тунісу, Арабська весна 2011 року не змогла змінити політику авторитаризму в регіоні. У Єгипті після короткого правління «Братів-мусульман» єгипетські військові здійснили «державний переворот» у 2013 році та призначили ще одного генерала президентом. Почалися широкі репресії як проти «Братів-мусульман», так і проти лівих сил. У Лівії, Сирії та Ємені спалахнули громадянські війни, які призвели до серйозних гуманітарних криз і значних потоків біженців і внутрішньо переміщених осіб. Після десятиліть закликів до демократії та свободи в регіоні Сполучені Штати мало що запропонували, щоб допомогти новонародженим демократам упоратися з могутніми автократами.

Хоча Близький Схід був критично важливим протягом десятиліть через свої запаси нафти та газу, це швидко змінювалося ще до того, як Трамп прийшов на посаду. Відкриття нафти/газу в Сполучених Штатах різко зменшили залежність США від поставок з Близького Сходу. Викопне паливо в регіоні залишалося важливим для союзників США, але це означало, що Трамп міг спробувати отримати більшу ціну за роль США як гаранта безпеки експорту нафти та газу.

Як зазначається в роботі «Вогонь та ярість», фундаментальним моментом, який враховувався Трампом при формуванні його близькосхідної політики, було те, що останні три адміністрації помилялися на Близькому Сході. Отже, новий принцип роботи був простим: робити протилежне тому, що робили б вони [1, с. 20].

Таким чином, розрив Трампа з довгостроковою політикою США на Близькому Сході міг би мати сенс, якби він зосередився на першопричинах і керувався глибоким почуттям мети та стратегії. У відповідь на десятиліття підтримки США автократів, які підтримували американські цілі в регіоні, Трамп міг би переорієнтувати американську політику на підтримку свободи та демократії, традиційних республіканських (і американських) цінностей. Однак цього не відбулось. Д. Трамп розпочав низку окремих дій, які не досягли заявленої мети, серію тактичних маневрів без стратегії. За роки президенства не було сформульовано «доктрину Трампа», незважаючи на припущення про протилежне, яке висловлювали деякі його урядовці, зокрема державний секретар М. Помпео [1, с. 20]. Версія Трампа «Америка понад усе» спонукала аналітиків визначити стратегію його

адміністрації як «першість без мети». Як і в інших аспектах своєї зовнішньої політики, Трамп непослідовно використовував трибуну, щоб оголосити про домінування Америки в тому регіоні, з якого він радше хотів піти. У Трампа не було стратегічного бачення чи розуміння американських національних інтересів. Він дбав лише про свій імідж, про власні потреби та марнославство, про зміцнення своєї політичної бази та збільшення перспектив свого переобрання. Хоча деякі з його радників мали порядок денний, для президента це було «Трамп понад усе», а не «Америка понад усе». Практично всі його політичні дії та заяви можна пояснити лише в цьому контексті.

В той же час потрібно враховувати і протилежну точку зору. Так, зокрема, Д. Томпсон в роботі "Близькосхідна політика Трампа" виділяє кілька позитивних аспектів політики Трампа на Близькому Сході, зокрема укладення мирних угод між Ізраїлем та кількома арабськими країнами, що позитивно вплинуло на стабільність регіону; збільшення тиску на Іран, зокрема шляхом виведення США з ядерної угоди з Іраном; зниження кількості американського контингенту на Близькому Сході, що зменшує ймовірність війни [8, с. 3].

Е. Подех визнає, що політика Трампа на Близькому Сході мала як позитивні, так і негативні наслідки, але при цьому наголошує, що деякі з його рішень можуть мати віддалені наслідки, особливо у зв'язку з відносинами між Ізраїлем та Палестиною [7]. Він наголошує на негативних аспектах політики Трампа на Близькому Сході, серед яких віддалення перспективи досягнення миру, зокрема через перенесення посольства США в Єрусалим; зниження підтримки демократії та прав людини в регіоні; непередбачуваність та несистемність політики Трампа на Близькому Сході, що могло призвести до дестабілізації ситуації [7].

В статті Е. Подех «Близькосхідна політика Трампа: добра, погана та жахлива» аналізується політика адміністрації Трампа на Близькому Сході як з точки зору її здобутків, так і прорахунків [7]. Виокремлюються кілька ключових аспектів політики Трампа, таких як план миру на Близькому Сході, відносини з Саудівською Аравією та Іраном, боротьба з тероризмом та інші.

В статті Г. Афтанділян «Змішані повідомлення Трампа до Близького Сходу», опублікованій на сайті Al Jazeera в січні 2019 року, розглядається політика адміністрації Трампа на Близькому Сході та її наслідки. Г. Афтанділян стверджує, що під час президентства Трампа Сполучені Штати відмовилися від традиційного підходу до регіону та стали набагато більш «нахабними та безпосередніми» у своїх діях. Автор вважає, що серед негативних аспектів політики Трампа на Близькому Сході можна виділити відкриту підтримку США саудівського режиму, який має погану репутацію

у світі з приводу порушення прав людини та військових конфліктів у регіоні; скасування ядерної угоди з Іраном, яке призвело до загострення ситуації та збільшення впливу Ірану в регіоні; прийняття рішення про переміщення посольства США до Єрусалиму, що спричинило великий резонанс у арабському світі та хвилю насильства на палестинських територіях [9]. Однак автор також відзначає деякі позитивні аспекти політики Трампа, зокрема, укладення мирних домовленостей між Ізраїлем та арабськими країнами, зміцнення відносин з Ізраїлем. Афтанділян стверджує, що загалом політика адміністрації Трампа на Близькому Сході мала змішаний результат та не допомогла вирішити складні проблеми регіону [9].

Після своєї поразки на президентських виборах 3 листопада 2020 року Трамп витратив майже весь свій час на заперечення результатів виборів і планування способів їх скасування. Однак його адміністрація, особливо державний секретар М.Помпео, наповнила цей період низкою рішень і дій, спрямованих на ускладнення політики майбутньої адміністрації Байдена. Адміністрація вирішила визнати хуситів в Ємені терористичною організацією з 19 січня 2021 року, за день до інавгурації Байдена. Під час громадянської війни в Ємені адміністрація надавала підтримку Саудівській Аравії, і ця акція проти хуситів була «прощальним подарунком» для саудівців, які надалі зіткнулися з тиском з боку Байдена, який наполягав на припиненні саудівського втручання у Ємені та покращенні стану дотримання прав людини. Багато американських і міжнародних правозахисних організацій критикували адміністрацію Трампа за її дії, стверджуючи, що це погіршить і без того жакливу гуманітарну кризу в Ємені [1, с. 22].

Під час міжправління між адміністраціями Помпео відвідав поселення на Західному березі річки Йордан і територію Голанських висот, що стало першим подібним офіційним візитом держсекретаря. Візит Помпео підкреслив підтримку адміністрацією ізраїльських поселень і невизнання порушення міжнародного права [1, с. 89]. Після завершення свого візиту Помпео оголосив, що продукти, вироблені в поселеннях, можуть мати напис «Зроблено в Ізраїлі» [1, с. 73]. Не надавши жодних доказів, Помпео також оголосив Іран новою «базою» Аль-Каїда, звинувачення, яке заперечувалося експертами з боротьби з тероризмом [1, с. 55]. Нарешті, Помпео додав прощальний удар проти союзника США та члена НАТО Туреччини, критикуючи Туреччину за закупівлю нею систем озброєння в Росії та за те, що вона фінансує сирійських солдат, які воюють в Лівії [1, с. 25].

Підхід Дональда Трампа до Близького Сходу коливався між емоційними, неінформованими, байдужими та імпульсивними заявами та діями, з одного боку, та постійними зусиллями підірвати

політику, яка визначала американські інтереси та ґрунтувалася на десятиліттях американської дипломатії в регіоні, з іншого [1, с. 34; 38]. Тим не менш, його послужний список не позбавлений певних досягнень. Трамп може похвалитися досягненням угод про нормалізацію відносин між Ізраїлем та ОАЕ, Бахрейном, Суданом і Марокко, хоча вони й вибудовувались за зачиненими дверима багато років. Трамп також може похвалитися тим, що не почав війни під час свого перебування на посаді, а також продовжив процес виведення американських військ із зон давніх конфліктів на Близькому Сході. Звісно, що Трамп не був пацифістом – про що свідчили ракетні удари по Сирії та резонансні вбивства. Але він виявився не дуже схильним до ризику, навіть у відповідь на прохання деяких радників про більш активні військові заходи проти Ірану.

Захисники Трампа навіть висловлювали припущення, що його руйнівний характер насправді сприяв довгостроковим інтересам США на Близькому Сході [1, с. 33]. Ця точка зору ґрунтується на оцінці, що «однополярний момент» Америки у світових справах закінчився разом із так званім ліберальним міжнародним порядком, який виник після Другої світової війни. Нові держави, такі як Китай і Росія, не зацікавлені в дотриманні норм ліберального інтернаціоналізму. Натомість, згідно з цією точкою зору, світова політика характеризується конкуренцією між державами та порушеннями з боку недержавних акторів. На Близькому Сході це означало сприяння сильним союзникам (незалежно від характеру правлячих режимів та їхніх дій) і відмову від спроб вирішувати за них, як слід керувати державою або як ставитися до власних громадян. Трамп вважав, що Америка не повинна витрачати ресурси на роль «глобального поліцейського», і таким чином відступив від давно встановлених норм, таких як просування миру, стабільності, прав людини та демократії. Він продовжив процес виведення американських військ із зон давніх конфліктів на Близькому Сході.

Всупереч поглядам своїх захисників, Трамп залишив позаду більш небезпечний Близький Схід, у набагато гіршому стані, ніж той, який він успадкував. Без стратегії Трамп нічого не зробив для вирішення глибоких проблем в арабських суспільствах, які виявилися потужним живильним середовищем для радикалізму. Вихваляння Трампа тим, що він «переміг» ІДІЛ не мало сенсу, оскільки рух і його ідеологічна/релігійна привабливість пережили військові втрати в Сирії, але продовжували діяти в інших місцях.

Трамп також нічого не зробив для сприяння перспективі ізраїльсько-палестинського миру. Його так зване бачення миру та його одностороння підтримка позиції правлячої коаліції Ізраїлю суперечили іміджу Сполучених Штатів як чесного

посередника в переговорах. Його підтримка ізраїльської поселенської діяльності та повзуча анексія Ізраїлем окупованих територій ускладнила для самих сторін і зовнішніх гравців відновлення навіть перспективи серйозних переговорів.

Спробуємо узагальнити головні зміни в близькосхідній політиці США за адміністрації Д. Трампа. По-перше, це зменшення залученості США до справ регіону. За адміністрації Д. Трампа США скоротили свої військові зусилля на Близькому Сході та зменшили кількість військових операцій. Трамп обіцяв припинити «безкінечні війни» та зробити США менш залежними від нафти з Близького Сходу. Трамп прагнув згорнути військові зобов'язання США в регіоні, зокрема після успіхів міжнародної коаліції в боротьбі з ІДІЛ; але він залишив посаду разом із збройними силами США – хоча й у зменшеній кількості – у тих самих місцях, де вони були у 2016 році.

По-друге, це зміцнення відносин з Ізраїлем. Трамп і його радники вважали Ізраїль єдиним надійним союзником у регіоні, і тому адміністрація сформулила політику США в безпрецедентному ступені відповідно до інтересів правлячої партії Ізраїлю. Його підхід до Ізраїлю значною мірою був результатом його погляду на Ізраїль крізь призму внутрішньої політики та його перспектив переобрання. Альянс США та Ізраїлю процвітав, і було досягнуто прогресу в ізраїльсько-арабських відносинах; але глибинний ізраїльсько-палестинський конфлікт загострювався.

По-третє, це збільшення уваги до палестинсько-ізраїльського конфлікту. Трамп був першим президентом США, хто визнав Єрусалим столицею Ізраїлю та переніс посольство США з Тель-Авіва до Єрусалиму. Він також представив «Угоду століття» для врегулювання конфлікту між Ізраїлем та Палестинською Автономією.

По четверте, це підвищення напруги з Іраном. Д. Трамп запровадив нові санкції проти Ірану та вивів США з ядерної угоди з Іраном, яку уклали попередня адміністрація Обами. Він і його прихильники вірили, що після виходу з іранської ядерної угоди, Спільного всеосяжного плану дій (JCPOA), Америка та її союзники матимуть більш вільні руки для стримування ядерних амбіцій Ірану. Однак ядерна програма Ірану відновилася після виходу США в 2018 році, і масштабні економічні санкції, запроваджені адміністрацією, не змінили політику Ірану. Він також санкціонував вбивство високопоставленого іранського генерала Касема Сулеймані, що призвело до загострення напруги між США та Іраном.

По п'яте, це зміцнення відносин з авторитарними режимами на Близькому Сході, зокрема з Саудівською Аравією. Д. Трамп розглядав Саудівську Аравію та її лідера Мухаммеда бін Салмана як важливого партнера США. Зміцнення від-

носин з авторитарними режимами на Близькому Сході було складною та контрверсійною частиною зовнішньої політики президента Трампа. Як і у випадку його захоплення могутніми автократами в інших країнах світу, Трамп висловлював особливу прихильність до сильних особистостей Близького Сходу – королів, принців і авторитарних лідерів. Вони радо сприймали його небажання критикувати їхні дії та його висловлювання проти спільного ворога, Ірану.

Основною увагу Трамп приділяв спробам посередництва в угодах, які, з його точки зору, мали сприяти величі Америки і його особисто, не звертаючи особливої уваги на їхній вплив на регіональну стабільність чи повагу до прав людини.

Група непрофесійних, недосвідчених та ідеологічно керованих радників сформулировала політику Трампа щодо Ізраїлю та мирного процесу. Кожен увійшов до адміністрації з сильними правими поглядами щодо політики Ізраїлю на окупованих територіях. Один із них, зять Трампа Джаред Кушнер, мав давню сімейну дружбу з прем'єр-міністром Біньяміном Нетаньяху. Зміна радників Трампа з національної безпеки не надто допомогла, оскільки вони виявилися неспроможними дисциплінувати дії або мислення президента, включно з його відомим незацікавленням у розвідці й політичних брифінгах, і тому бачили свою роль у тому, щоб просто приборкати найгірші інстинкти президента. Дійсно, саме цей очевидний підхід найкраще характеризує політику Трампа на Близькому Сході: робити сміливі або підбурливі пости в Twitter, ухвалювати політичні рішення імпульсивно, ігнорувати європейських союзників, пестити автократів Близького Сходу, продавати зброю, заохочувати анексіоністську програму Ізраїлю, апелювати до внутрішньої політичної бази та безцільно блукати крізь чотири роки зовнішньополітичного хаосу.

Порівнюючи політику Д. Трампа і попередніх американських адміністрацій, зокрема Б.Обами, приходимо до висновку, що політика Обами і Трампа на Близькому Сході була різною за багатьма параметрами. Деякі з основних відмінностей між їх підходами полягають у зміні акцентів та підходів до рішення проблем регіону. Під час свого президентства Обама намагався віддалити США від мілітаризованого підходу до рішення проблем на Близькому Сході, зосереджуючись на дипломатичних та економічних заходах. Він намагався відкрити нові канали спілкування з Іраном, підписав ядерну угоду з цією країною, спробував запровадити мирний процес в Сирії. Також Обама допомагав боротися проти терористичних організацій, таких як Ісламська держава (ІДІЛ) в Іраку та Сирії. З іншого боку, у Трампа був більш мілітаризований підхід до Близького Сходу. Він намагався ефективно використовувати військову присутність

США у регіоні, провівши повітряні наступи проти ІД в Сирії та Іраку. Також, Трамп був більш схильним до співпраці з авторитарними режимами, такими як Саудівська Аравія, до якої він здійснив свій перший зарубіжний візит як президент. Трамп також відкрив посольство США в Єрусалимі та зняв обмеження на будівництво ізраїльських поселень в окупованій Палестині. Під час свого президентства Обама приділяв значну увагу співпраці зі своїми союзниками в регіоні та веденню переговорів з Іраном, які завершилися укладенням Ядерної угоди в 2015 році (Загальний план спільних дій, Joint Comprehensive Plan of Action, JCPOA). Обама також вивів контингент США з Іраку та скоротив чисельність американських військ в Афганістані. Його адміністрація робила акцент на дипломатію та розвиток демократії в регіоні.

У свою чергу, Трамп виступав за сильніший тиск на Іран. Він також збільшив продаж зброї союзникам в регіоні, зокрема, Саудівській Аравії. Отже, Обама та Трамп мали різні підходи до політики на Близькому Сході, зокрема, у сфері дипломатії, військової присутності та відносин з Іраном та Ізраїлем.

Суттєво відрізняється і політика США на Близькому Сході за адміністрацій Трампа та наступного президента - Байдена, хоча і при збереженні певних спільних рис. Про це, зокрема, йдеться в статті Алі Харба «Через рік, близькосхідна політика Байдена приносить маленькі зміни» [15] яка порівнює підходи Трампа і Байдена до Ірану, Сирії, Саудівської Аравії та Ізраїлю. Стаття закінчується висновком, що хоча є деякі схожості у підходах, Байден став більш прозорим та передбачуваним у своїй політиці на Близькому Сході. В статті на порталі Aljazeera «Близькосхідна політика Байдена не сильно відрізняється від Трампа» [16], зазначається, що підходи Трампа та Байдена до Близького Сходу відрізняються як за стилем, так і за змістом. Байден відмовиться від багатьох підходів Трампа, зокрема від «максимального тиску» на Іран, але залишиться прихильним до Ізраїлю. В статті на порталі Atlantic Council «Великий шанс Байдена побудувати нову коаліцію на Близькому Сході» [17] порівнюються перші кроки Байдена на Близькому Сході з політикою Трампа. Стаття зазначає, що Байден прагнув повернутись до дипломатичних зусиль у відносинах з Іраном та робити більше, щоб допомогти гуманітарній ситуації в Ємені, Байден більш прозорий щодо своїх планів на Близькому Сході.

Ключові відмінності в політиці адміністрацій Д. Трампа і Дж. Байдена на Близькому Сході можна узагальнити за наступними напрямками: Д. Трамп вийшов з угоди про ядерну програму Ірану, яку укладено за участю Б. Обами, і запровадив суворі санкції проти Ірану. Байден обіцяв повернути США до угоди, якщо Іран дотримуватиметься умов угоди, хоча до сьогодні це ще

не було зроблено. Трамп підтримував Саудівську Аравію у її війні в Ємені, продавав їй зброю та не ставив питання про можливе порушення прав людини в цій країні. Байден заявив, що США не будуть продавати зброю Саудівській Аравії, доки та не здійснить реформи щодо прав людини. Д. Трамп підтримував Ізраїль і його рішення щодо переміщення посольства США в Єрусалим, визнавши Єрусалим столицею Ізраїлю. Байден заявив, що буде підтримувати двохдержавне рішення конфлікту, яке передбачає створення незалежної держави Палестина.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Політика адміністрації Д. Трампа на Близькому Сході характеризувалась зменшенням залучення до справ регіону з одночасним збереженням співпраці з традиційними союзниками (Ізраїлем), зміцненням відносин з авторитарними режимами (Саудівська Аравія), збільшенням уваги до арабо-ізраїльського конфлікту, посиленням напруги з Іраном і продовженням боротьби з тероризмом.

Політика Трампа була предметом критичного аналізу з боку багатьох експертів. Основні негативні аспекти цієї політики зводяться до наступного: непередбачуваність та несистемність політики Трампа на Близькому Сході призводила до дестабілізації регіональної міжнародно-політичної ситуації; зниження підтримки демократії та прав людини, підтримка авторитарних режимів, зокрема Саудівської Аравії, та авторитарних лідерів, які були пов'язані з порушеннями прав людини; нехтування міжнародними угодами і домовленостями, які вважалися ключовими для стабільності і безпеки на Близькому Сході; вихід США з ядерної угоди з Іраном призвів до погіршення відносин з Іраном та загострення ситуації на Близькому Сході; віддалення перспективи досягнення миру між палестинцями та Ізраїлем, зокрема через перенесення посольства США в Єрусалим; «Угода століття» не вирішувала корінних проблем конфлікту, таких як проблема біженців, статус Єрусалиму і сектору Газа та відкривала шлях до нових конфліктів; у своїй політиці в Сирії Трамп зосередився на боротьбі з ІДІЛ, залишаючи осторонь інші проблеми, такі як гуманітарна криза та військові дії турецької армії проти курдських сил.

До позитивних, але одночасно і суперечливих аспектів політики Трампа на Близькому Сході слід віднести укладення Авраамської мирної угоди між Ізраїлем та арабськими країнами, що позитивно вплинуло на стабільність регіону; збільшення тиску на Іран, зокрема шляхом виведення США з ядерної угоди з Іраном. Д. Трамп продовжив процес виведення американських військ із зон давніх конфліктів на Близькому Сході, знизив кількість американського контингенту, вважаючи, що Америка не повинна витрачати ресурси на роль «глобального поліцейського».

Всупереч поглядам своїх захисників, Трамп залишив позаду більш небезпечний Близький Схід, ніж той, який він успадкував, що і визнає перспективи подальших наукових розві-

док, зокрема дослідження зворотнього впливу динаміки розвитку Близькосхідної регіональної системи на позиції США в регіоні і в світі в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Wolff M. *Fire and fury: Inside the Trump White House*. *Macmillan USA*; 1st edition. USA. 2018. 338 p.
2. Woodward B. *Fear: Trump in the White House*. *Simon & Schuster*. New York. 2018. p. 357.
3. Woodward B. *Rage*. *Simon & Schuster*. New York. 2020.
4. Yadlin A. *The Trump Plan: What's Next?*. *INSS Insight*. 2020. № 1254.
5. Waltz K. *Man the state and war: a theoretical analysis*. *Columbia university press*. 2018.
6. Толстов С. Санкційний поріг президента США Трампа. *Зовнішні справи*. 2017. Вип. 8. С. 6-8.
7. Podeh E. *Trump's Middle East legacy: the good, the bad and ugly - opinion*. *The Jerusalem Post*. 2020. URL: <https://www.jpost.com/opinion/trumps-middle-east-legacy-the-good-the-bad-and-the-ugly-opinion-650738> (Last accessed: 20.07.2023).
8. Thompson J. *Trump's Middle East policy*. *CSS. Analyses in security policy*. 2018. No 233.
9. Aftandilian G. *Trump's mixed messages on the Middle East*. *Al Jazeera*. 2019.
10. Sollich R. *Trump risking war in the Middle East*. *Deutsche Welle*. 03.01.2020. URL: <https://www.dw.com/en/opinion-trump-risking-war-in-the-middle-east/a-51881982> (Last accessed: 19.07.2023).
11. Lynch M. *The new Arab wars. Uprisings and anarchy in the Middle East*. *Public Affairs*. New York. 2016. 284 p.
12. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті / пер. з англ. Н. Коваль. Київ: Наш формат, 2017. 320 с.
13. Halliday F. *The Middle East in International Relations. Power, Politics and Ideology*. *Cambridge University Press*. 2017. 374 p.
14. Cockburn P. *The age of Jihad. Islamic State and the Great War for the Middle East*. *VERSO*. London- New York. 2017. 473 p.
15. Harb A. *A year in, Biden`s Middle East policy brings little change*. *Al Jazeera*. 2021. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/31/a-year-in-biden-middle-east-policy-brings-little-change> (Last accessed: 19.07.2023).
16. *Biden`s Middle East policy not much different than Trump: expert*. *Al Jazeera*. 2023. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/4/bidens-middle-east-policy-not-much-different-than-trump-expert> (Last accessed: 19.07.2023).
17. Shapiro D. *Biden's big chance to build a new coalition in the Middle East*. *Atlantic Council*. 2022. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/bidens-big-chance-to-build-a-new-coalition-in-the-middle-east/> (Last accessed: 20.07.2023).